

Fimmtudaginn 16. janúar 1997.

Nr. 222/1995.

Sigurður Sigurjónsson

(Jón Magnússon hrl.)

gegn

Ísaga ehf.

(Þórður S. Gunnarsson hrl.)

og gagnsök

Lögmenn. Þóknun.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Arnljótur Björnsson og Gunnlaugur Claessen.

Aðaláfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 27. júní 1995. Hann krefst þess, að stefndi verði dæmdur til að greiða 465.630 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. september 1994 til greiðsludags. Hann krefst einnig málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 23. nóvember 1995. Hann krefst þess, að sú fjárhæð, sem héraðsdómari dæmdi aðaláfrýjanda í þóknun, verði lækkuð verulega. Hann krefst einnig málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Með bréfi til Hæstaréttar 7. janúar 1997 tilkynnti lögmaður gagnáfrýjanda, að Eimur hf. hefði verið sameinað Ísaga ehf. og hið fyrrnefnda félag yrði afmáð úr Hlutafélagaskrá. Hafi Ísaga ehf. tekið við aðild málsins fyrir Hæstarétti.

I.

Svo sem getur í héraðsdómi, eru tildrög málsins þau, að árið 1994 ákváðu hluthafar í Eimi hf. að leita leiða til að selja eignir félagsins vegna slæmrar fjárhagsstöðu þess. Í samræmi við þá ákvörðun hóf framkvæmdastjóri félagsins viðræður við gagnáfrýjanda sumarið 1994 um hugsanleg kaup hins síðarnefnda á eignum Eims hf. Þær viðræður beindust fljótlega inn á þá braut, að gagnáfrýjandi keypti frekar öll hlutabréfin í félaginu en einstakar eignir.

Í lok júlí sama ár lá fyrir milliuppgjör á bókhaldi Eims hf., sem gert var vegna sölutilrauna eigenda félagsins. Hefur endurskoðandi

Þess skýrt svo frá fyrir dómi, að heildarskuldir félagsins hafi samkvæmt uppgjörinu verið áætlaðar 61 milljón króna. Aðspurður um eignir gat hann þess, að fasteignamat eigna hefði verið 34–35 milljónir króna, eftir að þær höfðu verið afskrifaðar verulega, en ekki er upplýst um verðmæti annarra eigna. Framkvæmdastjóri gagnáfrýjanda sagði fyrir dómi, að í þessum samningaviðræðum hefði hann talið vafasamt, að félagið ætti fyrir skuldum. Hinn 28. júlí gerði gagnáfrýjandi síðan tilboð um kaup á öllum hlutabréfum í félaginu. Sama dag var samþykkt á hluthafafundi í Eims hf. að taka tilboðinu. Samningur um kaupin var undirritaður 19. ágúst 1994, en samkvæmt honum skyldi gagnáfrýjandi greiða 4.400.000 krónur fyrir hlutabréfin.

II.

Aðaláfrýjandi var kvaddur til aðstoðar við stjórnendur Eims hf. í samningaumleitunum þeirra við gagnáfrýjanda. Eru málsaðilar sammála um, að ekki hafi verið rætt um það þá, hvert endurgjald hans yrði fyrir vinnuframlag sitt. Telur aðaláfrýjandi sig vera í fullum rétti með að haga reikningsgerð sinni með þeim hætti, sem hann síðar gerði, enda hafi verið um að ræða sölu á fyrirtækinu. Miðar hann þóknun sína við 1% af samanlögðu fasteignamati eigna Eims hf. og þeim peningum, sem gagnáfrýjandi greiddi við kaupin, þrátt fyrir það að söluverð hlutabréfanna hafi einungis verið 4.400.000 krónur. Við skýrslugjöf fyrir dómi lýsti hann yfir því, að sú þóknun, sem upp er sett, sé samkvæmt eigin gjaldskrá hans, sem á þeim tíma hafi verið hin sama og gildi síðast fyrir Lögmannafélag Íslands, áður en félagið hætti að gefa út slíkar skrár fyrir félagsmenn sína.

III.

Málsaðilum ber ekki saman um, hvenær aðaláfrýjandi var fyrst kvaddur til aðstoðar við sölu hlutabréfanna. Heldur gagnáfrýjandi fram, að aðaláfrýjandi hafi ekki komið neitt að málinu fyrr en 27. júlí 1994, en daginn eftir hafi verið haldinn fundur á skrifstofu hins síðarnefnda um málið. Vísar gagnáfrýjandi um það til skýrslu þáverandi framkvæmdastjóra Eims hf. fyrir dómi, sem bar, að þá fyrst hefðu afskipti aðaláfrýjanda af málinu hafist. Aðaláfrýjandi telur sig hins vegar hafa verið kvaddan til starfans mun fyrr um sumarið, en nefnir ekki ákveðinn dag í því sambandi.

Þá greinir málsaðila á um þátt aðaláfrýjanda í samningsgerð um sölu hlutabréfanna og hlutverk hans. Telur aðaláfrýjandi, að sér hafi verið falin víðtæk heimild til að finna kaupanda að félaginu og semja um sölu á því. Telur hann sig hafa gegnt því, sem hann kallar afdráttarlaust lykilhlotverk í þeim efnum. Hafi sér meðal annars verið falið að leita annarra hugsanlegra kaupenda en gagnáfrýjanda. Fyrir dómi hefur hann tilgreint eitt olúfélag og eina ölgerð, sem hann hafi sett sig í samband við í þessu skyni. Þá hafi hann verið ráðgjafi stjórnenda Eims hf. á öllum stigum málsins.

Gagnáfrýjandi telur hins vegar, að þáttur aðaláfrýjanda hafi verið nær því, sem fram kemur í reikningi hans til Eims hf., en þar sé vísað til undirbúnings vegna sölu hlutabréfa, funda og skjalagerðar. Vinnuframlag hans hafi þó verið óverulegt og einungis komið til á lokastigi málsins. Samkvæmt skýrslu framkvæmdastjóra Eims hf. hafi aðaláfrýjandi sjálfur lagt til á áðurnefndum fundi 28. júlí, að kannað yrði með aðra hugsanlega kaupendur en gagnáfrýjanda, og hafi verið samþykkt, að hann gerði það. Enginn árangur hafi þó orðið af þeirri könnun og tilboð gagnáfrýjanda verið samþykkt af hluthöfum í Eimi hf. sama dag. Lögmaður gagnáfrýjanda hafi annast nær alla skjalagerð, og breytingar, sem gerðar voru á kaupsamningsdrögum, er afhent voru aðaláfrýjanda 9. ágúst 1994, hafi verið óverulegar. Heldur gagnáfrýjandi jafnframt fram, að héraðsdómur hafi ofmetið verulega vinnuframlag aðaláfrýjanda. Til dæmis hafi viðræður við Norges Hydrogas, sem vísað sé til í héraðsdómi, farið fram mörgum mánuðum fyrr, og hafi aðaláfrýjanda þegar verið greitt fyrir það vinnuframlag hans. Hefur gagnáfrýjandi lagt fyrir Hæstarétt reikning frá aðaláfrýjanda til Eims hf. 7. febrúar 1994, sem samkvæmt hljóðan sinni er „fyrir ráðgjöf og yfirlestur samninga 4 tíma“, samtals að fjárhæð 29.800 krónur með virðisaukaskatti. Aðaláfrýjandi mótmælir, að sú vinna, sem Eimur hf. var þá krafinn greiðslu fyrir, hafi verið vegna viðræðna við fyrrgreindan aðila.

Gagnáfrýjandi telur þá þóknun, sem aðaláfrýjandi krefst, vera ósanngjarna og fjarri öllu lagi. Að auki sé hún í algjöru ósamræmi við þá þóknun, sem hann hafi áður sett upp vegna lögfræðilegra starfa fyrir Eim hf. Þá hafi hann krafist og fengið greitt tímagjald, sbr. reikninginn frá 7. febrúar 1994, sem hafi verið 6.000 krónur á klukkustund auk virðisaukaskatts. Eðli þeirra starfa, sem hann hafi

þá innt af hendi, hafi verið hið sama og þeirra, sem hann vann nú. Gagnáfrýjandi kveðst þó ætíð hafa verið reiðubúinn til að greiða sanngjarna þóknun, er tæki mið af vinnuframlagi aðaláfrýjanda, og hafi honum verið greint frá því bréflega. Hann hafi þó ekki léð máls á því og ekki fengist til að gefa upp vinnustundafjölda sinn í málinu þrátt fyrir áskoranir þar um. Segist gagnáfrýjandi af þeim sökum sjálfur hafa reynt að áætla, hvert vinnuframlag aðaláfrýjanda hafi verið. Telur hann það geta að hámarki hafa náð 15 klukkustundum, þegar allt sé talið, símtöl sem annað. Hann telur sig hafa verið reiðubúinn til að gera kröfuna upp á slíkum forsendum, jafnvel þótt tímagjald aðaláfrýjanda hljóti að teljast mjög hátt, enda hafi Eimur hf. áður greitt honum fyrir störf hans samkvæmt þeirri viðmiðun.

IV.

Aðaláfrýjandi kom ekki á kaupum milli hluthafa í Eimi hf. og gagnáfrýjanda. Eins og málið liggur fyrir, verður lagt til grundvallar, að starf hans hafi einkum falist í ráðgjöf við stjórnendur Eims hf., sem lauk með undirritun samnings hluthafa í félaginu við gagnáfrýjanda 19. ágúst 1994.

Ekki var rætt um þóknun handa aðaláfrýjanda, áður en hann hóf störf í tengslum við sölutilraunir stjórnenda Eims hf. um mitt ár 1994. Varð ekki ljóst fyrr en með reikningi hans 21. ágúst það ár, hvernar fjárhæðar hann krafðist í þóknun. Hann hafði áður starfað fyrir félagið við lögfræðilega ráðgjöf og þá áskilið sér gjald, sem tók mið af þeim tíma, sem varið var til verksins. Máttu stjórnendur Eims hf. treysta því, eins og á stóð, að gjaldtaka aðaláfrýjanda yrði með sambærilegu móti og áður, auk þess sem hún yrði hæfileg, sbr. meginreglu 2. mgr. 2. gr. laga nr. 61/1942 um málflytjendur. Þegar af þeim sökum verður að hafna því, að aðaláfrýjandi eigi rétt til þóknunar vegna lögfræðistarfa sinna, er reiknist sem hlutfall af fasteignamati eigna Eims hf. og söluverði hlutabréfanna.

Aðaláfrýjandi hefur ekki orðið við ítrekuðum tilmælum gagnáfrýjanda um að leggja fram upplýsingar um þann tíma, sem varið var til verksins. Í málinu hefur ekki verið aflað matsgerðar eða hliðstæðra sönnunargagna um, hvað megi telja hæfilega þóknun handa aðaláfrýjanda fyrir störf hans. Verður því að ákveða þóknun handa aðaláfrýjanda að álitum. Þegar til alls er lítið, þar á meðal áhrifa

virðisaukaskatts, þykir greiðsla til aðaláfrýjanda í heild hæfilega ákveðin 200.000 krónur með dráttarvöxtum, eins og krafist er, en upphafstími dráttarvaxta hefur ekki sett sérstökum andmælum. Rétt þykir, að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu í héraði og fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð:

Gagnáfrýjandi, Ísaga ehf., greiði aðaláfrýjanda, Sigurði Sigurjónssyni, 200.000 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. september 1994 til greiðsludags.

Málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Suðurlands 27. apríl 1995.

I.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 24. mars sl., hefur Sigurður Sigurjónsson, kt. 240346-2579, höfðað gegn Eimi hf., kt. 470489-1549, Hafnarskeiði 65, Þorlákshöfn.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að stefndi greiði stefnanda skuld, að fjárhæð 465.630 kr., ásamt dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. september 1994 til greiðsludags og að dráttarvextir leggist við höfuðstól skuldarinnar á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn 1. september 1995. Jafnframt var krafist málskostnaðar að mati dómsins.

Endanlegar dómkröfur stefnda eru þær, að dómkröfur stefnanda verði lækkaðar verulega og stefnda dæmdur málskostnaður úr hendi stefnanda að mati dómsins.

Sættir voru reyndar, en reyndust árangurslausar.

II.

Málavextir eru þeir, að 21. ágúst 1994 gerði stefnandi, sem er hæstaréttarlögmaður í Reykjavík, stefnda reikning fyrir sölu hlutabréfa í hlutafélaginu Eimi, að fjárhæð 465.630 krónur. Sendi stefnandi fjármálastjóra stefnda reikninginn með bréfi, dagsettu 22. ágúst 1994.

Með bréfi, dagsettu 8. september 1994, mótmælti stefndi kröfu stefnanda, og voru þau mótmæli ítrekuð með bréfum, dagsettum 21. og 27. september 1994. Í stefnu skýrir stefnandi kröfugerðina með því, að hér sé um að ræða þóknun fyrir undirbúning vegna sölu hlutabréfa í Eimi hf. til Ísaga hf., Breiðhöfða 11, Reykjavík, svo og vegna funda og skjalagerðar og fleira vegna sölunnar, að fjárhæð 374.000 kr., en með virðisaukaskatti, 91.630 kr., sé krafan samtals 465.630 krónur, en það sé einmitt stefnufjárhæð í málinu.

Í stefnu er þess jafnframt getið, að stefnandi hafi innt framangreind störf af hendi fyrir stefnda og gert honum að greiða sanngjarna þóknun fyrir í samræmi við vinnuframlag sitt, en stefndi hafi endursent reikninginn og neitað að greiða hann. Þótt þess sé ekki sérstaklega getið í stefnu, sést af reikningsgerð stefnanda, að stefnandi hefur haft til viðmiðunar, er hann gerði kröfu sína, að um væri að ræða 1% af brúttósöluandvirði hlutabréfanna. Var þetta reyndar einnig þungamiðjan í málflutningi lögmanns stefnanda, og á þetta atriði lagði stefnandi sérstaka áherslu í munnlegri aðilaskýrslu sinni hér fyrir dómnum. Kvaðst hann hafa miðað reikningsgerð sína við það, að samningurinn fæli í reynd í sér sölu á fasteignum Eims hf. til Ísaga hf. Söluverð hafi þannig verið fasteignamat eignanna, ca. 30.000.000 kr., að viðbættum þeim 4.400.000 krónum, sem kaupandi, þ. e. Ísaga hf., hafi greitt seljanda, þ. e. fyrri eigendum Eims hf., fyrir hlutabréfin í Eimi hf. að viðbættum lager, samtals 37.000.000 króna. Stefnandi kveður reikninginn þannig vera í fullu samræmi við þá hagsmuni, sem í húfi hafi verið. Í því ljósi sé þóknunin sanngjörn.

Af hálfu stefnda er hins vegar bent á, að umkrafin þóknun sé mjög ósanngjörn. Vitað sé, að þóknun stefnanda hafi ekki verið ákveðin með samkomulagi verksala og verkkaupa, þ. e. stefnanda og fyrri eigenda Eims hf. Þóknun sú, sem stefnandi geri kröfu um, sé óheyrilega há miðað við áætlað vinnuframlag stefnanda og verðmæti þjónustunnar. Stefnandi hafi borið í samræmi við góða viðskipta- og lögmannshætti að upplýsa verkkaupa um, að hann hygðist reikna þóknun sína með þeim hætti, sem hann hefði gert í reikningsgerð sinni, þ. e. miða við söluverðmæti. Stefnandi sé ekki verðbréfamiðlari. Hann hafi enga meðalgöngu haft um að koma kaupum á, og hann hafi ekki séð um samningsgerð. Reikningsgerð stefnanda fái því ekki staðist.

III.

Við aðalmeðferð kom stefnandi fyrir dóminn og gaf munnlega aðilaskýrslu svo og Geir Þórarinn Zoëga, tæknilegur framkvæmdastjóri hjá Ísaga hf. og núverandi meðstjórnandi hjá Eimi hf., af hálfu stefnda. Einnig kom þá fyrir dóminn sem vitni Friðþjófur Karl Eyjólfsson, sem var endurskoðandi fyrri eigenda, og Brynjólfur Ingi Þórður Guðmundsson, fyrrverandi framkvæmdastjóri Eims hf., en núverandi starfsmaður stefnda. Til frekari skýringar á málsatvikum verður eftirfarandi tekið fram:

Í málinu liggur fyrir samningur, sem núverandi eigendur Eims hf., þ. e. stefnda í máli þessu, gerðu við fyrri eigendur í Eimi hf. um sölu hlutabréfa í hlutafélaginu. Kemur þar fram, að fimm nafngreindir einstaklingar í Þorlákshöfn, í samningnum nefndir seljendur, og Ísaga hf., Reykjavík, í samn-

ingnum nefnt kaupandi, lýsa sameiginlega yfir, að þeir hafi nefndan dag, þ. e. 19. ágúst 1994, náð samkomulagi um sölu seljanda og kaup kaupanda á öllum hlutabréfum í Eimi hf., efnaverksmiðju, Þorlákshöfn. Fyrirtækið var fyrir sölu fjölskyldufyrirtæki fjölskyldu Hallgríms Steinarssonar, Þorlákshöfn. Í 1. gr. samningsins er greint frá því, að hlutabréf í félaginu séu að nafnvirði 15 milljónir, og lofar seljandi að selja þau og kaupandi að kaupa fyrir 4.400.000 krónur. Er síðan greint frá greiðslu kaupverðs og jafnframt, að greiðsluskilmálar séu háðir því, að ekki hafi komið fram nýjar skattkröfur fyrir 1. mars 1995 en fyrir lágu við gerð samningsins. Í 3. gr. samningsins er að finna mikilvæg ákvæði, þ. á m., að seljendur ábyrgist, að upplýsingar, er fram koma í milliuppgjöri frá 31. júlí 1994, séu réttar, en milliuppgjörð fylgdi samningnum. Þar er að finna ákvæði um það, að seljandi ábyrgist, að ekkert það hafi verið gert frá 31. júlí 1994 til efndadags (19. ágúst 1994), sem gæti skaðað fjárhagsstöðu félagsins, og enn fremur, að tilgreining á eignum í milliuppgjöri sé rétt. Seljendur ábyrgjast þar einnig, að á félaginu hvíli ekki aðrar fjárhagslegar skuldbindingar en þær, sem tilgreindar eru í milliuppgjörinu, að viðbættum þeim skuldbindingum, sem til var stofnað vegna daglegs reksturs félagsins frá 31. júlí 1994 til efndadags. Þá eru þar ákvæði um, að seljendur ábyrgist, að þeir, sem forkaupsrétt eigi, þ. á m. Hydrogas, Noregi, falli frá forkaupsrétti og að umboðssamningur félagsins við Hydrogas, upphaflega frá 2. febrúar 1993, falli úr gildi fyrir efndadag án sérstaks endurgjalds. Þá ábyrgjast seljendur, að engin málaferli séu í gangi gegn félaginu né hótun um málaferli. Í 4. gr. samningsins, sem ber yfirskriftina Ákvörðunarforsenda kaupanda, kemur þetta fram:

„Skuldbinding kaupanda þess efnis að kaupa öll hlutabréf í félaginu er auk þeirra forsendna, er greinir í kafla 3, Ábyrgð seljanda, og kafla 6, Hvað gera skal á efndadegi, reist á þeirri forsendu, að kaupanda takist fyrir efndadag að ná samkomulagi við HN, sem kaupandi metur fullnægjandi, um uppgjör eða niðurfellingu á skuld félagsins við HN. Náist slíkt samkomulag ekki, er kaupanda heimilt án bóta til seljanda eða þriðja aðila að rifta samningi þessum.“

Í 6. gr. samningsins er, eins og að framan greinir, tilgreining á því, hvað gera skuli á efndadegi, og kemur þar m. a. fram, að þá eigi að liggja fyrir efnahags- og rekstrarreikningur félagsins pr. 31. júlí 1994, endurskoðaður af löggiltum endurskoðendum, er kaupandi samþykkir. Síðan segir í lok greinarinnar, að sé öllum framangreindum skilyrðum fullnægt, greiði kaupandi seljanda á efndadegi með ávísun 2.000.000 króna.

Eins og að framan greinir, er málatilbúnaður stefnanda gallaður að því leyti, að í stefnu kemur ekki fram, að krafa stefnanda sé 1% af brúttósölu- andvirði. Reikningur stefnanda ber þetta hins vegar greinilega með sér og stefndi tók til varna, eins og þessi málsástæða hefði frá öndverðu verið í málinu. Með hliðsjón af þessu, sbr. einnig 2. mgr. 111. gr. laga nr. 91/1991, má taka afstöðu til sjónarmiða, sem byggjast á þessu atriði, við niðurstöðu málsins.

Ekki verður fallist á það með stefnanda, að hann geti miðað þóknun sína við það, að um sé að ræða 1% af hugsuðu söluverðmæti, svo að þóknun verði 374.000 kr. Engan áskilnað hafði stefnandi um, að þóknun yrði reiknuð með þeim hætti, er gengið var frá kaupum stefnda á hlutabréfunum. Stefnandi hafði hins vegar alla möguleika til að koma þessum sjónarmiðum sínum að við samningsgerð. Sjálfsagt var og fyrir hann að gera það, ef stefnandi ætlaði að miða þóknun sína við slík sjónarmið, enda mátti honum vera ljóst, að þótt hann gætti hagsmuna seljanda við sölu á fyrirtækinu, kæmi það í hlut kaupanda að greiða laun hans. Með því að stefndi hefur mótmælt, að stefnandi hafi haft uppi áskilnað um að reikna þóknun með þessum hætti og samningur um sölu hlutabréfanna ber þetta ekki með sér, verður stefnandi að bera hallann af skorti á sönnun um þetta atriði, enda var það hann, sem átti í reynd að tala skýrar.

Gegn andmælum stefnda verður að telja ósannað, að stefnandi hafi komið kaupunum á, og upplýst er, að stefnandi sá ekki um sjálfa samningsgerðina. Hins vegar var þáttur stefnanda mikilvægur fyrir seljendur, einkum við mat á þeim kostum, sem fyrir lágu við samningsgerð, og hann kom að undirbúningi málsins. Af hálfu stefnda er og viðurkennt, að stefnandi hafi komið að málinu í allnokkur skipti í ágúst 1994, allt þar til gengið var frá samningi 19. ágúst 1994, en þá var stefnandi viðstaddur. Brynjólfur I. Þ. Guðmundsson neitar ekki í framburði sínum, að stefnandi hafi þegar komið að málinu upp úr miðjum júlí 1994, er fyrri eigendur Eims hf. komu auga á stefnda sem kaupanda. Nægilega þykir í ljós leitt, að stefnandi hafi á fyrstu stigum málsins veitt ráðgjöf, er snerti fjárhagsleg atriði, og hann kom með virkum hætti að málinu, er haft var samband við Norges Hydrogas. Þykir þetta vinnuframlag stefnanda vera hæfilega metið á 225.000 krónur. Ber stefnda að greiða stefnanda þá fjárhæð að viðbættum virðisaukaskatti samkvæmt lögum nr. 50/1988, samtals 280.125 krónur, með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. lög nr. 67/1989, frá 22. september 1994 til greiðsludags.

Að öllu virtu þykir rétt, að hvor aðili um sig beri sinn kostnað af málinu. Jón Ragnar Þorsteinsson héraðsdómari dæmir mál þetta.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Eimur hf., kt. 470489-1549, greiði stefnanda, Sigurði Sigurjónssyni, kt. 240346-2579, 280.125 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. lög nr. 67/1989, frá 22. september 1994 til greiðsludags, en málskostnaður fellur niður.
